

DOSPÍVÁM K OSAMĚLÉMU MÍSTU (...ZNÍ TO JAK PRASKOT ELEKTRINY)

Magicky tísnivou branou do prozatím poslední sbírky Ivana Wernische je citace z Wang Čhunga, čínského filosofa z počátku našeho letopočtu. Ocituje první souvětí: „Na jihu putuji přes Bezútešnou pustinu, na severu se zastavuji v Hluboce zakopané vesnici, na západě dospívám k Osamělému místu a na východě k Velkým blatům.“ Těžko říci, zda by básník byl mohl kde nalézt ke své nové knize přílehavější motto. Ani druhé a zároveň poslední souvětí citátu není nadějnější: „Tam není dole země a nahore není nebes, naslouchající nic neslyší, má před očima mžitky.“ Ve čtenáři se něco zachvěje ještě dřív, než vůbec počne listovat... A poté, co tak učiní, zjistí, že v *Brokovnici pod kabátem* ho vskutku, vzdor všem básnickým lišáckým kouskům, nic bůhvíjak veselého nečeká. A to zdaleka nejen proto, že „Nepožívám již vážnosti mezi muži svého kmene“ a „Vytrácí se mé jméno“, jak se dočítáme v básni „Zetlely květy a žloutnou stuhly“.

Počínaje prvotinou *Kam letí nebe* – v roce 1961 ji vydal co ledva devatenáctiletý hoch, není však žádnou juvenilií, nýbrž suverénní, zralou a dodnes vzrušující sbírkou – jsou Wernischovy básnické postupy po celých oněch triapadesát let neobyčejně pestré, žánrově hravé, přitom však podivuhodně celistvé. K jejich poznávacím znamením patří imaginární krajiny, snovost, zjitřenost vůči (zdaňlivě) zcela bezvýznamným věcem a všednodenním dějům, vsepřístupný smutek umocňovaný motivy lodí, přístavů, cest, nádraží, cizích měst... A taky ovšem humor: od navýsost subtilního, čtenářem spíše tušeného v náznacích či mezi řádky, přes dokřupava vypečené hry a hříčky s citacemi, aluzemi a parafrázemi vši možné provenience, přes rozličné

temperované sebeshozy až po nelitostné, vpravdě „wernischovsky“ burleskní vyhrzlosti, inspirované kromě jiného autorovou zálibou v četbě antikvárních knih všelikých „pokleslých“ žánrů. (Wernisch má vůbec vytříbený jemnocit pro vše, na čem se usazuje prach...) Ale ani to není všechno: kdesi „za“ či „nad“ tím vším cítíme takřka až taoistického ducha: jasný a pokojný básnický zrak, který všechno to dění a chvění tiše, leč bděle sleduje a pozorně, avšak bez zásahů vnímá.

Nejinak je tomu s *Brokovnicí pod kabátem*. Básně „tradičního střihu“ – tedy veršované – střídají se zde s básněmi v próze (včetně „experimentálního“ oddílu „Mlátva“), ty i ony dotaženy k mistrovské zkratce. Výše naznačené postupy a motivy jako by se ještě více ztišily, zpřesnily, zintenzivněly. Úsměv a smutek je těžké oddělit: čím lehčí tah básnickým štětcem, tím úžeji sevře se hrdlo... Čas se skoro zastavil, je jen tato chvíle, a ta je vším: „Za oknem / Skomírá slunce / V okurkové láhvi“. Život prostupuje smrt, stíny se dlouží, ve tmě tančí oheň a vzpomínky. Tu a tam někdo přiloží do kamen, ve vaně přetéká voda, něco odplouvá, něco zůstává, nepatrnosti a kosmogonie stávají se jedním: „Požáry měst, srážky planet / Zrození bohů – / Chlup, který vypadne / Chlup, který naroste“.

Nelze přehlédnout, že jedním ze svérázných tónů sbírky je tihnutí k jisté bilanci (jakkoli ani tento motiv není u I. W. tak docela nový). Ovšem k bilanci opět „wernischovské“, a tedy v hodně střapatých uvozkách: „Dnes mávnu rukou nade vším, co zbylo k vzpomínání.“ Lze si představit básnický výrok, který má k sentimentu vůči osobní minulosti dál? A pokud by snad básníkův vztah k apartnímu vzpomínání u praskajících polen i přesto vzbuzoval jistotu „naději“, že to „tak úplně nemyslí“, ocitujme ještě z básně „Kdybych“: „Kdybych

uměl hezky vzpomínat, / Pořídil bych si těžký stůl, / Pevné křeslo, / Portréty žen a dětí, / Panoramata měst, / Koráb v láhvi / A psal bych memoáry“. Zde, v jediném koncentrovaném tahu, v rozměru jedné střídme strofy, zaleskne se náhle celý ten „starý dobrý svět“, který už není a který – byl vůbec kdy čím jiným než zas jen iluzí...? Ovšem, vzpomínky nevzpomínky, čas „je“, a tedy „se děje“, a to i v této zběsile mrazivé zkratce: „Svět do večera zchátral / Dům se vyprázdnil a z dítěte byl stařec“.

Avšak „mezi dítětem a starcem“ nachází se hájemství poezie nabitě (a též nabytě, chtělo by se nekorektně dodat) životem. A láskou... Láskou pokaždé zraňující a (jak taky, ve Wernischově básnickém vesmíru, jinak) pokaždé venkoncem marnou. Snad naprostým vrcholem sbírky je pro mne v řečeném směru zdánlivě pouhá sebeironická anekdota, ve skutečnosti však svrchovaná báseň „Fixou“. Napoprvé mne skutečně řádsky rozesmála (...existuje

vůbec někdo, kdo tyhle „odchody navždy“ důvěrně nezná?), než při opakovaném čtení celou tu skvostně napsanou srandu postupně kdesi hluboko vystřídalo mlčení, ticho, prázdnota, (sebe si vědomé) NIC. Ejhle: „Zvoním jak blbec, / Zvoním na ni, na krávu, a nic // Kreslím na dveře kosočtverec / A odcháším navždy // No nejsem blbec? // Znovu šlapu schody, / Plivu na kapesník, / Mažu to // Dveře se otvírají / Nahej chlap / Se ptá, co si přeju // Nic, říkám / A odcháším.“ – Septejme si s ozvěnou oněch kroků: „Odcháším...“ Někam? Nikam? Na chvíli? Navždy?

I se vši tou tesknoutou a zoufalstvím, i se všemi těmi metaforami a hyperbolami zbytečnosti a zmaru, i se všemi těmi doutnajícími a zmoklými hadry („Na zahradě doutná hromada hadrů. Není to hadrový panák?“, na jiném místě „Nad hromádkou hadrů, / která tu / leží jako zmoklá“) pro mne osobně Wernisch zůstává bytostným lyrikem. Lyrikem ve vši vážnosti a závažnosti, ať už jím chce být, nebo ne, a ať už si ze všeho utahuje jakkoli. Fascinuje mne a s básníkovou (až „na holou“ obnažovanou) beznadějí jaksí i usmíruje čistá nádhra a čerstvá jemnost veršů, jejichž autor má oči k vidění a uši k slyšení: „Teď pokládám nohu na kamenný schod, z něhož déšť splachuje bělavé okvětní listky“ nebo „Vrže / Osamělá bota na vývěsním štítu“ či „Řídká tráva se chvěje v okapech a na římsách“.

Skoro jako Wernischovo celoživotní tvůrčí krédo pak vnímám legráckami s přeroky začínající báseň „Petřiny“. Její poslední dvě hypnotické sloky bych zde rád na sám závěr ocitoval: „Kulhavý hlídač třešní bere pušku / A vydává se na dalekou cestu / Jednou mě dostihne, to vím // Ve stropě hlodá myš / Zní to jak praskot elektřiny / Jak porucha v hlavě“.

Milan Ohnisko

ROZUMĚT PTAČÍ ŘEČI

Znalcové britských dějin vědí, že Britové mají nepříjemný zvyk citovat z vět o sobě jen kousky, které jim lichotí – tak se francouzský postřeh k útoku lehké brigády *C'est magnifique, mais ce n'est pas la guerre* zastavuje tady, aniž se člověk dozví, že maršál Pierre Bosquet zastavil až po *C'est de la folie*. Ivan Wernisch není Británií (ačkoliv je ještě *greater* než ona), takže o sobě může citovat všechno. Ó, ten se má.

Zapínám mistrovství světa v cyklistice a slyším: „Ten vousác v úniku.“ Jak příhodné. Ivan Wernisch je Beatles v literatuře. Právě když si říkáte, že takové jeho knize, jakou je iks ypsilon, se žádná další nebude moci rovnat, jde a udělá to znovu, drtí vaši malověrnost se stejnou lehkostí, s jakou hrdinové severských ság drtí hygienické a bezpečnostní předpisy. Jeho nejnovější kniha je nevidaná sbírkou: mihnou se v ní skoro všechny básnické motivy, aniž by se autor sebedemě opakoval, vybroušené tak, že Marcel Tolkien by se rozplakal závidí, a k nim se ještě leccos přidá; být to vědecká kniha, byl by Ivan Wernisch polyhistor. Ale je to kniha básní, to je ještě lepší.

Británie je v Británii, mistrovství světa je v Ponferradě, Edmund Crispin píše o německé opeře. A ke všemu se Ivan Wernisch hodí. Proto také mourovatá kočka Eliška, která toto léto pobývala v zlatém dešti za našim domem, kde jsem loni četl *Wittgensteinova synovce*, krásnou Amarantou směle překřtěného na bratrance, zakryla packou na knížce o punku slovo *No*, ponechavši tak zrakům toliko slovo *Future!* Protože tak to je, knížka Ivana Wernische je od teď p(r)o *Future!* K čemuž se ještě dostaneme, po-

chopitelně. A teď bude, jak jsem tu knihu četl.

Když pořád půjdu vesmírem, nakonec dojdou tam, odkud jsem vyšel, to je ohromně povzbudivé. Profesor Susskind dokázal profesoru Hawkingovi, že informace pohlcené černou dírou se po jejím zániku neztratí. Což je skvělá zpráva, pokud si někdo chce ukrýt samizdaty nebo přebytečné otazníky z *Hledáče posvátných hub*, kdyby se měly začít množit: „Wasson a západní člověk jako takový museli čekat hodně dlouho, než zjistili, že »kouzelné houby«, o nichž psali už v 16. století španělští historikové, skutečně existují, a že vesmír vůbec není absurdní – či spíše, že je natolik hyperabsurdní, že je schopen představit koncepci absurdity jako zároveň hlubokou i nepotřebnou.“ Pobavilo mne, že knihu přeložil člověk jménem Pavel Hub, a když jsem si vzápětí šel kvůli uvedenému výroku pro záložku do obývacího pokoje, maminka se právě dívala na jakýsi pořad o vaření houbové polévky. Miluju vesmír.

Například: měl jsem to potěšení slyšet autora číst další tři texty onoho druhu, který obsahuje oddíl „Mlátva“, a musím říci, že jsem byl rozechvěn jejich různými náladami, i když jsem nerozuměl slovům – autor možná neví, co znamená jeho jméno v řeči ptáků (i já bych to rád věděl!), ale sám se přibližuje tajemství „ptačí řeči“, a to z úhlu do té doby neviděného, z *Wernischie*, tohoto eklektária, které existuje ne z nedostatku invence, ale z důvodu toho, že jeho autor je zřec. Toto mistrovské ovládní nejjemnějších odstínů jazyka, toto provazochodectví s thesauzem na obou koncích tyče, to není jen řemeslo, ačkoliv Mistrem se stal už před nějakými sedmapadesáti lety, že ano; to je, řečeno s Josefem Brodským, řečeno s ním velmi potichu

a pokorně, od Boha. „Pošlete nám, prosím, ten objemnější svazek listů svatého Augustina; velkou část našeho náhodně sežral medvěd.“ (Petr Ctihodný, citovaný v *Dějínách středověkého mnišství*.) Ivan Wernisch o tom medvědovi ví všechno od A do Z.

Ivan Wernisch je zastáncem toho, že v textu nesmí být ani jedno zbytečné slovo. Je jediný, kdo dokáže napsat kmenovou bajku tak, že zní zcela autenticky. Kdyby napsal pohádku, jistě by ji dokázal vydávat za lidovou, tak skvělý je. Ten výběr slov je úžasný. Doslova přirozený: dívaje se na Arpovu skulpturu, myslím na jeho (tedy Arpova) slova o tom, že umění má být s přírodou zaměňováno. Čtu u toho Ivana Wernische a mám pocit, jako bych poslouchal potok v lese nebo se na něj díval.

Vskutku, autorovy šify jsou tak krásné jako Sinfieldovy kompozice; veselou náhodou byl tento anglický vodní a mořský básník vychováván německou provazochodkyní Mariou Wallendovou, jejíž příjmení nemůže člověku nepřipomenout „zbloudilý kanape na dně strže“ z básně Ivana Wernische, milovníka lesa a hub.

Ivan Wernisch je ontologický autor. Podobně jako při čtení *VALISu* od P. K. Dicka, větší porce Ivana Wernische je lépe si dávkovat, neboť napínají samu kostru světa, v němž člověk (čtenář) žije, jakoby hrozice ji nahradit kostrou jinou: člověk se musí stále držet svého úběžníku; zásluhou takovýchto autorů ovšem svůj úběžník ohmatá z bezprecedentních úhlů, a za to jim patří dík. Budiž mi odpuštěno, vezmu-li to na přeskáčku, ale je-li těžko v oddíle X vysledovat radost, která vykukuje i za nejděsivějšími básněmi z počátku osmdesátých let, je možno dovozovat, že oddíl Y nebo Z, obsahující piškuntálie, je důkazem toho, že

radost v básníkově životě stále přebývá – ať již v podobě zmíněných piškuntálií, nebo jeho kocoura, který sice v knize není, ale jehož jméno uslyšíte, když Ivanu Wernischovi zatelefonujete, má totiž ve zvyku trhat mu sluchátko z ruky. Ostatně je možné, že beznadějí jednoho oddílu je pouze maskou, kterou si překladatel Hanse Grubera nasazuje: důkazy o tom adresujte administraci tohoto listu, uděláte mne šťastným, jako by k nám Ivan Wernisch přišel na zákusky.

A konečně, ale ne v poslední řadě, jsem za tuto knihu vděčný z osobních důvodů: kdykoliv se mne totiž někdo ptal, co si má od Ivana Wernische přečíst jako první, drbal jsem si hlavu, napodobuje Šimadu Kanbeie (no dobře, s tím nepřestanu, ale odtěd to bude lepší, jestli mi rozumíte). Teď můžu říkat – Běžte domů *S brokovnicí pod kabátem*.

Miroslav Fišmeister

tvar

Tvar můžete objednat e-mailem, telefonicky nebo poštou

redakce@itvar.cz
Tvar, Na Florenci 3, 110 00
Praha 1, tel.: 234 612 398,
234 612 407
Cena pro předplatitele 25 Kč